

MEDYA KISKACINDAKİ ÇOCUKLAR

Mustafa ÖNDER

ÖZET:

Çocuklarımızın tek sahibi artık biz değiliz. Medya onları ciddi bir şekilde etkilemekte ve yanlış yönlendirebilmektedir. Bu olumsuz etkileri en aza indirmek için yetişkinler olarak yapabileceğimiz şeyler vardır.

Anahtar Kelimeler: Medya, şiddet, çizgi film, çocuk eğitimi

ABSTRACT

media effect children in badways. because of this we must do something.

Key Words: media, force, cartoon, education of children

Hepimizin ortak amacı çocuklarımızın iyi yetişmesidir, ancak artık onlar sadece bizim kontrolümüzde değiller. Küçülen dünyada hiç ummadığımız kişiler, kuruluşlar ve yayınlar da onlar üzerinde söz sahibidir. Bugün ciddi problemlerimizden birisi de teknoloji ve iletişimdeki baş döndürücü gelişmeler ortasında kalan çocukları nasıl eğiteceğimiz ya da onların olumsuz etkilerinden çocuklarımızı nasıl koruyacağımızdır. Doğrusu teknolojideki ve iletişimdeki bu hızlı gelişim ve değişim sağladığı imkânlar kadar da zararlı olabilmektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyılın en önemli buluşlarından biri olan televizyon kitle iletişim araçları içinde en etkili olanıdır ve halen bu konudaki liderliğini devam ettirmektedir. Yapılan araştırmalara göre günde üç saat televizyon izleyen bir kişi yıllık 45 gününü, 75 yıllık ömründe ise 9 yılını televizyon karşısında geçirmektedir. Televizyon dizileri, çizgi filmler, internet kafe'ler kontrol edilmeden çocukların kullanımına su-

* [Dr.], Tokat İl Müftü Yardımcısı

nulduğunda onların duygu ve düşüncelerinde, yaşayışlarında tamiri mümkün olmayan yaralar açabilmektedirler.

Çocukların belli dönemlerdeki öğrenmeleri hakkında artık daha kesin ve deneysel bilgilere sahibiz. Yaygın anlayışın aksine çocuk boş bir kâğıt (tabula rasa), istediğimiz gibi şekillendireceğimiz bir balmumu ve eğip-bükeceğimiz bir yaş fidan değildir. Belki tecrübesi bizden azdır, ama öncelikle bir kişiliktir. Doğuştan getirdiği epeyce bilgi, yetenek ve özellikleri vardır. Bize düşen bu yetenekleri, ferdi farklılıkları keşfettikten sonra işe başlamak-
tır.¹

Bilimsel araştırmalar göstermiştir ki; Artık çocukların eğitimi veya çevreden etkilenmesi belli yaştan itibaren değil, anne kar-
nında iken başlamaktadır. Eğitimcilerin Bilinçsiz Etkilenme Çağı (0-3 yaş), Duygusal Öğrenme Çağı (4-9 yaş), Akılcı Öğrenme Çağı (10-13 yaş) ve Bilinçli Öğrenme Çağı (14-24 yaş) diye niteledikleri dönemlerin tamamı çocuğun eğitimi için son derece önemlidir ve bu çağlarda verilecek eğitimin ileride çocuğun karakterinin oluşmasında ciddi etkisi vardır.² Çocukların 0-3 yaş dönemi duygusal doyum, sevgi, konuşma, üzülmeye, sevinme, iletişim kurma ve sosyalleşme açısından son derece önemlidir. Psikomotor ve psikososyal gelişiminin temelleri bu dönemde atılmaktadır. Televizyon karşısında çok vakit geçiren bu dönem çocuklarının saydığımız özellikleri kazanması mümkün olmamaktadır. Her ne kadar görüntü ve ses zenginliği söz konusu ise de, tek yönlü bir iletişimin olması ve karşılıklı iletişime fırsat verilmemesi ciddi bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.³

Fıtrat hadisi de konumuzla yakından ilgilidir ve bilimsel anlayışla paralellik arz etmektedir. Söz konusu hadis şöyledir: **“Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra onu annesi-babası Hıristiyan, Yahudi veya Mecusi yapar”**⁴ Bu hadis-i şerif

¹ Mustafa Önder, “Çocuklar ve Medya”, *Sosyal Hizmet Dünyası Dergisi*, Sivas 2007, S.4, s.17-20.

² Bkz: Beyza Bilgin-Mualla Selçuk, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, Gün Yay., Ankara 1995, s.74 vd.

³ Sait Çamlıca, *Çocuk Eğitiminde 33 Hata*, Akis Yayınları, İstanbul 2009, s.81-94.

⁴ Müslim, İman-264, Kader-23,25.

ebeveyn ve yetişkinlere çocuk eğitimi ile ilgili çok büyük sorumluluk yüklemenin yanında, eğitimin sürekliliğini de vurgulamaktadır. Buradaki fitrat kelimesini ise; Herkesin doğuştan itibaren sahip olduğu, iyiyi ve doğruyu seçme yeteneği, hakkı kabule istidadi şeklinde açıklayabiliriz Eğitim biliminin ve dinin ortak tavsiyesi yaratılıştan gelen bu kabiliyetin keşfedilmesi ve geliştirilmesidir.⁵

Günümüz şartlarında görev daha da zorlaşmıştır. Televizyon, internet, basın-yayın çocuklar üzerinde belki daha etkili olmakta, yanlış yönlendirmeler, özentiler, taklit etmeler bizi ve çocuklarımızı istemediğimiz sonuç ve davranışlarla karşı karşıya bırakabilmektedir. Teknolojiye küsmek, kullanmamak çözüm değildir. Belki bu kullanımın müspet alanlara yönlendirilmesi, bize ve çocuklarımıza katkı sağlayacak bilinç düzeyine ulaşılması çözüm olabilir. Ülkemizde her yetişkinin, her kurum ve kuruluşun sorumluluk hissederek, yazdığı yazının, gösterdiği filmin, dizinin, çizgi filmin, bilgisayar oyunlarının, konuşmalarının çocuklar tarafından örnek alınıp, taklit edilebileceğini ve çok ciddi kişisel, toplumsal sıkıntılara yol açabileceğini unutmamaları gerekir.⁶ Nottingham Üniversitesinden çocuk psikolojisi uzmanı Prof.Elizabeth Newson konu ile ilgili olarak şunları söylemektedir; Çocuklar yetişkinliğe adım atarken kendilerine bir model ararlar. Bu model bazen aile içinden biri, bazen sokaktan biri, bazen de çocuğun seyrettiği şiddet filmlerindeki kahramanlardan biri olabilir. Çocuk özendiği bu modeli taklit etmeye çalışır. Çocuklar, şiddet sahnelerinin gerçek hayatta da bir eğlence türü olduğuna inanır.⁷

Kontrolsüz televizyon seyretmenin, anne-baba ile ilişkide, okumayı ve düşünmeyi engellemede, kültürel yabancılaşma ve dilin yozlaşmasında, kimliğin oluşmasında, çocukluğun ve masuretin yitirilmesinde olumsuz etkisinin olduğu tespit edilmiş-

⁵ Beyza Bilgin, *İslamda Çocuk*, DİB Yayınları, Ankara 1987, s.18.

⁶ Önder, a.g.m, s.18.

⁷ kz: Dursun Erkilic, "Şiddetin Beş Atlısı", *Türkiye Gazetesi*, 24.10.1998 tarihli nüsha; *Milliyet Gazetesi*, 14.4.1999 tarihli nüsha, s.19, "Savaşı Oyun Sanıyorlar" adlı haber.

tir.⁸ Hatta aşırıya kaçıldığında madde bağımlılığı gibi etki yapabileceği söylenmektedir.⁹ Çocuklar bazen seyrettikleri film, dizi ve sahneleri bir oyun gibi algılayabilirler. Daha kötüsü gördükleri, duydukları şeyleri denemek isteyebilirler. Televizyonlardaki şiddet içerikli film ve çizgi filmlerin çok olumsuz bir yönü de çocuklar için gerçek ve hayal sınırını ortadan kaldırması ve empati duygusunu yok ederek vurdumduymazlığa sevk etmesidir. Son zamanlarda basında da tartışılan¹⁰ ve ölüm, yeniden diriliş, hayata yeniden dönüş gibi konuların işlendiği diziler zararlı olabilmekte, çocuklar için bir kaçış yolu olarak değerlendirilebilmekte, hatta çocuklar üzerinde paranoid etkiler yapabilmektedir.¹¹ Bu gibi programlar mümkünse çocuklara izlettirilmemeli ya da aile kontrolünde gerekli bilgilendirmeler yapıldıktan sonra izlettirilmelidir. Ölüm, dirilme vb. kavramları çocukların yaşlarına uygun ve kavrayabilecekleri şekilde anlatmalıyız. Bu gibi dizileri çok izleyen çocukların okul ve yaz kursu başarısının düştüğü de kanıtlanmıştır.¹²

Çocuklar, özellikle çizgi film ve bilgisayar oyunlarındaki kahramanların her problemi, kötü kişileri kısa zamanda ve güç kullanarak bertaraf etmelerini örnek alarak deneyebilir, taklit etmeye çalışabilir, hatta evde, okulda, sokakta bunu gerçekleştirebilir. Böyle davranışlar ise hem kendilerine, hem de çevrelerine zarar verebilir. Hayatın gerçeğinin böyle olmadığını görünce hayal kırıklığına uğrayabilir. Çocukları yanlış rol modellerinin menfi etkilerinden de korumalıyız. Son dönemlerde televizyon programları için uygulamaya konulan akıllı işaretler (Şiddet içerir, 7 yaş üstü seyredilebilir, genel izleyici vb.) olumlu bir adımdır, ancak yeterli

⁸ Huriye Kuruoğlu, "Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkileri", *www.eğitimhane.com.tr.*, 13.12.2008.

⁹ *Star Gazetesi*, 14.08.2008, "Çocukları Sanal Dünyadan Koruyun" başlıklı haber.

¹⁰ *Milliyet Gazetesi*, 12.03.2007 Pazartesi, s.19; *Zaman Gazetesi*, 6.2.1998 tarihli nüsha.

¹¹ Bkz: Ahmet Onay, "Dini içerikli Film, Dizi ve Dramalarda Senaryo ve Görsellik Sorunu", *II. Uluslararası Dini Yayınlar Kongresi (5-7 Kasım 2004-Ankara)*, DİB Yayınları, Ankara 2005, s.113-120.

¹² Bkz: Mustafa Önder, *Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programı Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyleri-Sivas Örneği*, Basılmamış Doktora Tezi, AÜSBE, Ankara 2007.

değildir.¹³ Büyüklerin bilinçli olmasına ve çocukları yönlendirmesine ihtiyaç vardır.¹⁴ Yetişkinler televizyonu genelde eğlenmek amacıyla, çocuklar ise dünyayı tanımak ve anlamak için seyretmektedirler. Bu farkı gözden kaçırmamalıyız.¹⁵ Basın-Yayımda kullanılan dil de çok önemlidir. Maalesef güzel Türkçemiz gitgide yozlaştırılmaktadır. Bilhassa yabancı dilden Türkçeye çevrilen çizgi filmlerde kullanılan dilin çocukların anadillerini iyi öğrenememe ve kullanamamalarına yol açtığı belirlenmiştir.¹⁶ Tarih göstermiştir ki, dillerini kaybeden milletler kısa süre sonra kimliklerini de kaybetmişlerdir. Reklamların da çocukları olumsuz etkilediğini ve reklamı yapılan şeyi elde etmek için aileleri ile sürüşmeyi dahi göze alabileceklerini unutmamalıyız.

Türkiye'deki 0-15 yaş arası çocuk nüfusu toplam nüfusumuzun %36 sına tekabül ediyor. Diğer bir ifade ile geleceğimizi emanet edeceğimiz ve tamamen bizim etkilerimizle yetişecek yaklaşık 25 milyon körpe beyin var.¹⁷ Bu çocukların iyi ve dengeli bir eğitimden geçmesi, iyi birer vatandaşı ve insan olması için hiçbir fedakârlıktan kaçmamalıyız. Dünyada en zor ve masraflı işlerden birisi insan eğitimidir.

1998 yılında RTÜK tarafından yaptırılan bir araştırmanın neticesinde iki gün içerisindeki TV haberlerinde 2.229 şiddet görüntüsü tespit edilmiştir.¹⁸ Maalesef ülkemizde haber alma hakkı adı altında okuyucu ve izleyicilere sürekli kan, cinayet, aldatma, linç, tecavüz görüntüleri izletiliyor. Daha da kötüsü, istisna cinsinden bu haberler tüm ülkenin gerçekleriymiş gibi takdim ediliyor. Türkiye'de bir çocuk 15 yaşına gelinceye kadar ortalama 45 bin defa bu neviden haber izliyor. İngilterede yatılı bir okulda

¹³ Kasım-2008 itibarıyla yayına başlayan TRT-Çocuk Kanalı sevindirici bir gelişmedir.

¹⁴ M.Doğan Karacoşkun, "Bireysel ve Toplumsal Çözümde Televizyon Faktörü Üzerine Düşünceler" C.Ü. İ.F. Dergisi, C. 6, S. 2, Sivas, 2002, s. 233.

¹⁵ Bülent Çaplı, "Çocuk ve Televizyon", *Yeni Türkiye Dergisi*, Ankara 1996, S.12, s.1334-1337.

¹⁶ Oktay Durukan, "Çizgi Filmler Türkçeyi Baltalıyor" başlıklı haber, *Zaman Gazetesi*, 4.2.1998 tarihli nüsha.

¹⁷ <http://www.tuik.gov.tr>, 15.12.2008.

¹⁸ *Zaman Gazetesi*, 09.03.1998 tarihli nüsha.

13-16 yaş grubundaki çocuklar ikiye ayrılarak bir araştırma yapılmıştır. Bir guruba 15 gün süre ile komik ve sosyal programlar, diğerine ise şiddet içerikli programlar izlettirilmiştir, yapılan testlerde birinci gruptaki çocukların hoşgörülü, mutlu, iletişim kurabilen, ikinci gruptakilerin ise sözlü ve fiziki saldırıya yatkın oldukları gözlenmiştir.¹⁹ Psikiyatrist Prof. Özcan Köknel “Televizyonlar evin büyükbabası, ne söylerse dinleniyor ve çok iyi bir çocuk bakıcısı” derken toplumsal bir hastalığımıza dikkat çekmektedir.²⁰

Çocukların odasına ayrı televizyon koymanın da zararlı olduğunu belirtmeliyiz. 1973 yılında Kanada da küçük bir kasabaya ilk kez televizyon geliyor. Kasabada televizyon yayınının başlamasından iki yıl sonra yapılan bir araştırmada kasaba çocuklarının saldırgan davranışlarında % 160 lık bir artış tespit ediliyor.²¹ Doğrusu televizyonu kapatarak, basınla ilişkimizi keserek bir hayat sürmek elbette mümkün değildir. Asıl önemli olan bu vasıtaları nasıl kullanacağına ve zararlarından nasıl korunacağına dair çocuklarımıza bir anahtar ve anlayış verebilmektir. Çocuk eğitiminde oyun ve arkadaşlığın çok önemli olduğunu biliyoruz. Televizyonun oyun oynama, arkadaş edinme, anne-baba ile iletişimi ve sosyalleşmeyi engellediğini de söyleyebiliriz. Bu durumdan şikâyetçi olan bir çocuğun her gün birlikte oyun oynadıkları arkadaşının evlerine televizyon alındıktan sonra bir daha oyuna gelmemesini şikâyet ederken “Televizyon en iyi arkadaşımı yedi” sözü manidardır.²² Televizyonun kontrolsüz seyredilmesinin cinselliği tetiklediği de bir vakıadır.

Televizyonun hiç yararı yok mu? Diye sorabiliriz. Elbette vardır. Çocukların duygusal gelişiminde, derslerini izlemek ve ödevlerinde, dünyayı, doğayı tanımalarında, iyi örnekleri tanıma ve benimsemelerinde televizyonun katkısı büyüktür. Ancak bütün

¹⁹ Ahu Kaskun-Selen Öztunç, “Çocuk,Televizyon ve Şiddet”, *İD* | <http://ilef.ankara.edu.tr.>, 12.12.2008.

²⁰ *Milliyet Gazetesi*, 3.2.1998 tarihli nüsha, “Evin reisi Televizyon” başlıklı haber.

²¹ Meral Berkem, “Medyada Şiddet ve Çocuklar”, *Milliyet Gazetesi* Oscar Tv eki, 10-16 Nisan 1999, s.3.

²² Linda Ellerbee, “Televizyon En İyi Arkadaşımı Yedi”, Çev: D.Kemal Tarım, *Bütün Dünya 2000 Dergisi*, Ankara 2005, S.2005/9, s.112-115.

bunlar iyi seçilmiş, bir eğitimcinin, sosyolog, psikolog ve gerekirse ilahiyatçının kontrolünden geçmiş programlarla mümkündür. Çocuğumuza ihtiyacı kadar, ruhsal ve fiziksel dengesini bozmayacak şekilde televizyon seyrettirmeliyiz. Kavrayamayacağı, anlayamayacağı ve anlamlandıramayacağı bilgileri vermemeliyiz. Bununla ilgili yaşanmış bir olay şöyledir: 1999 yılında geçirdiğimiz büyük depremin hemen sonrasında televizyondaki yıkıntı, feryat, ölü, yaralı manzaralarını seyreden küçük bir çocuk babasına bütün bunları kimin yaptığını, yıktığını soruyor. Babası cevaben: Tabii ki Allah yaptı oğlum diyor. Çocuk bunun üzerine: Öyleyse ben de gidip onun evini yıkacağım diyor. Çocuğun seviyesine uygun olmayan bir açıklama ve sonucunu bu örnekte görüyoruz.

Bir eğitimcimizin şu sözlerine katılmamak mümkün değil: “Sanatçılarımızın bütününden ve eli kalem tutan, bu konuya katkıda bulunabilecek herkesten dileğim şudur: Çocuklarımızın hayallerini yıkmayalım. Bugün yapılan bir yanlışın bulunduğu kanaatindeyim. Sadece yanlışları, olumsuzlukları, suçları yazıya dökmeye, görüntülemeye değer bulmak gibi yanlış bir uygulama gözlemlenmekte. Böyle yaparsak, istemeden de olsa, sırf öne çıkmak, adından söz ettirmek için bazı çocuklar ve gençler olumsuz davranışlara yönelebilmektedirler. Olumsuzlukları, kötülükleri gizleyelim demek istemiyorum. Fakat sadece olumsuzlukları öne çıkarmakla, onlardan ders alınmasını umarak, çocuklarımızı ve gençlerimizi, hatta kendimizi koruyamayız. Seçme yeteneğimizi geliştirmek, kişisel tercihlerin yapılabilmesine ortam hazırlamak için olumlu, olumsuz, doğru, yanlış, iyi, kötü, güzel çirkin, helal, haram birlikte, hayatın bütününde meydana getirecekleri etkiler de verilmelidir.

İyi, doğruyu, güzeli, hakkı, helali büyükler olarak önce kendimiz yeniden, layık olduğu önemle hatırlayalım. Kalemlerini güzel kullananlar olarak onları gizlendikleri yerlerden çıkaralım; onlara övgüler dizelim; onları masallarda, şiirlerde, hikâyelerde, romanlarda, şarkılarda, türkülerde, resimlerde, yollarda, çarşılarında, her yerde bilgi ile incelikle, tekrar tekrar tanıtalım. Yakıncağımız kadar, övülecek ve mutlu olunacak ne kadar çok şeyimiz olduğunu ve bunlara daha pek çoklarını nasıl ekleyebileceğimizi insanlarımızı gösterelim. İnsanlarımızı yeni bir ruh, bir heyecan

verelim. Yazarlarımızdan, sanatkârlarımızdan yardım istiyorum, ‘imdat’ diyorum.”²³

Bu konuda eğitimcilerimize, din eğitimcilerimize ve toplumdaki her yetişkin bireye önemli görevler düşmektedir. Artık çizgi filmlerin, oyunların yerli yapım olmasında zaruret vardır. Bu konuda çok zengin bir kültürel mirasa sahibiz. Bilmemiz gerekir ki, sözlerimiz ve davranışlarımız artık sadece kendimizi değil, toplumda yaşayan herkesi ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Teknolojiyi iyi amaçlarla ve faydalı işlerde kullanmak medeni toplumların bir özelliği olduğu gibi, bütün dinlerin de ortak tavsiyesidir.

Unutmayalım çocuklarımız bize, geleceğimiz çocuklara emanettir.

---

²³ Beyza Bilgin, “Çocuklarımızın Duyguları ve Duaları”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, S.2, s.78.